

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет гуманітарних наук
Кафедра культурології

Курсова робота

**На тему: «СТЕРЕОТИПНІ РОЛІ РАДЯНСЬКОЇ ЖІНКИ НА ПРИКЛАДІ
ЖУРНАЛУ «КРЕСТЬЯНКА» 1922-1991 РОКІВ»**

Виконала:
студент/ка 2-го року навчання,
спеціальності 034 Культурологія
Кириченко Анастасія Анатоліївна

Викладач: Павліченко Н.В, ст. викл.,
к. культурології

Київ 2020

Зміст

Вступ.....	3
Розділ I. Загальна характеристика жіночих журналів та становлення їх як особливого виду ЗМІ в період СРСР.....	5
Розділ II. Розвиток журналу «Крестьянка» як важливого елемента масової культури в часи СРСР.....	11
II.1. Зміст та тираж журналу.....	12
II.2. Цільова аудиторія журналу.....	14
Розділ III. Образ жінки крізь призму журналу «Крестьянка» у різні періоди історії СРСР.....	17
III.1. Жінка в роки Громадянської війни.....	17
III.2. Реконструкція побуту радянської жінки в 1920-ті рр.....	19
III.3. Жінка в роки колективізації.....	22
III.4. Жінка в роки Великої Вітчизняної війни.....	26
III.5. Образ радянської жінки в післявоєнні часи.....	27
III.6. Образ жінки у другій пол. 1950 – першій пол. 1970 рр.	31
III.7. Образ жінки в 1980-1990 рр.	34
Висновки	38
Список використаної літератури.....	42

ВСТУП

Актуальність дослідження. Роль жінки в суспільстві та її образ обговорюється та визначається протягом всього становлення людства, набуваючи змін з кожною політичною та історичною пертурбацією. Ще зі стародавніх часів, стереотипи, кардинально змінювали життя осіб жіночої статі, накладаючи на них певні правила та обов'язки, які залишилися насущними сьогодні.

Отже, актуальність даної теми полягає в дослідженні утворення та становлення стереотипів, радянськими жіночими виданнями, зокрема журналом «Крестьянка». Спробувати провести паралелі та усвідомити, чому роль жінки постає нам саме в тому образі, який ми спостерігаємо на даний момент, та за яких обставин цей умовний «стандарт» утворився.

Для того, щоб повноцінно розкрити питання візуалізації стереотипних ролей радянської жінки на прикладі журналу «Крестьянка», були використані праці таких дослідників, як Смеюха Вікторія В'ячеславівна, що досліджувала вітчизняні жіночі журнали в радянський період; Захаров Денис Володимирович, що описував трансформацію жінки в засобах масової інформації; Коломийцева Олена Юріївна, яка писала про перші жіночі видання 1920-х років.

Об'єктом дослідження є стереотипні ролі радянської жінки.

Предметом дослідження є вплив радянського журналу «Крестьянка» (1922-1991) на формування стереотипного образу радянської жінки.

Метою курсової роботи є визначення значущості жіночих журналів, зокрема журналу «Крестьянка» (1922-1991), як особливого виду ЗМІ у створенні «нової радянської людини» та формуванні загальних жіночих стереотипів.

Завданнями курсової роботи є:

- Характеристика та становлення жіночих журналів, як особливий ви ЗМІ в період СРСР;

- Простежити розвиток журналу «Крестьянка», як важливого елементу масової культури в часи СРСР;
- Дати основні типологічні характеристики виданням та описати їх змістовну специфіку;
- Простежити вплив журналу «Крестьянка» на радянських жінок на соціальному та культурному рівнях.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку та використаної літератури.

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЖІНОЧИХ ЖУРНАЛІВ ТА СТАНОВЛЕННЯ ЇХ ЯК ОСОБЛИВОГО ВИДУ ЗМІ В ПЕРІОД СРСР

Перш за все відмітимо, що для виявлення і аналізу стереотипів, що їх накладало на жінок суспільство в роки СРСР на прикладі журналу «Крестьянка», спочатку потрібно зрозуміти, як та коли жіночі журнали набули популярності, з якою ціллю видавались, яку пропаганду здійснювали та яку роль грали для радянського правління.

Для того, щоб розкрити ці питання я виділила п'ять основоположних статей: Алли Валентинівни та Дмитра Юрійовича Бородіних «Баба чи товариш?», Захарова Д. В. «Трансформація образу жінки в засобах масової інформації Росії в 70-90рр. ХХ століття на прикладах журналів: «Робітниця», «Крестьянка», «Космополітен», Коломийцева О.Ю «Перша радянські жіночі журнали 1920 р. Історія розвитку», Алфєрової І.В. «Більшовицька жіноча печать 1920-х рр. Як засіб соціального конструювання «нової радянської жінки» та Савельєвої А.А. «Соціологічне осмислення російської жіночої періодичної печаті», де автори змальовують особливі види масової інформації, такі як: журнали, літературні твори, їх розвиток та вплив на жіночу половину населення.

Жіночі журнали мають доволі довгу історію становлення. Перші видання почали своє існування за кордоном, на території Великобританії в XVII ст. Насамперед, розмежувань на жіночі та чоловічі публікації не існувало. В статті «Соціологічне осмислення історії російської жіночої періодичної печаті», А.А. Савельєва зазначала: «Спочатку преса не була орієнтована за гендерною ознакою, хоча суспільно-політичні, соціально-орієнтовані видання, що з'явилися

ще в XVIII столітті, вважали своєю читацькою аудиторією, саме чоловіків»¹. Дамські ж журнали, почали з'являтися завдяки зміні ролі жінки в суспільстві.

Заснування ж першого російського жіночого журналу, приписують Н.І. Новікову, що публікувався під назвою: «Модне щомісячне видання, або Бібліотека для дамського туалету», який був виданий у 1779 році. Публікації несли винятково розважальний характер та інформували дам про сучасні, модні тенденції. На жаль, прихильників журналу не знайшлося, він не користувався переважною популярністю серед прекрасної половини населення, тому через декілька випусків, припинив своє існування.

Особливу популярність, жіноча преса здобула після 1917 року, коли Росія зазнала змін в культурному та економічному становищі. Жовтнева революція докорінно змінила не тільки хід історії Російської імперії, а й зіграла величезну роль в формуванні емансипаційного руху. Як писала О.Ю. Коломийцева: «Прийшовши до влади, партія більшовиків здійснила ряд серйозних перетворень в системі громадського управління, що не могло не торкнутися ЗМІ. Преса разом з літературою стала одним з основних засобів ідеологічного впливу»². Тепер всі видання мали проходити через суворий контроль Центрального комітету комуністичної партії, вони мали чітку структуру, перевірену інформацію та узгоджене оформлення.

Влада сприймала пресу, як спосіб впливу на психологію поведінки людини, тому метою створення жіночих журналів, було подіяти на мислення робітниць і таким чином, досягнути поставлених владою певних цілей. Спочатку, в звичайних газетах почали публікуватися жіночі сторінки, де вже можна було побачити агітаційні статті. «Ще до появи "Комуністки" різні способи "спілкування" з представницями різних соціальних шарів, передусім робітницями і селянками, і

---

¹ Савельєва А. А. Социологическое осмысление истории российской женской периодической печати // Вестник Санкт-Петербургского университета. Социология. 2019. Т. 12. Вып. 3. С. 276–287.

² Коломийцева. Е.Ю. Первые советские женские журналы 1920-х годов: История развития. Вестник МГУКИ. Москва, 2013. С. 199.

способи донесення до них загальнодержавних і партійних установок апробували так звані жіночі сторінки в газетах, які почали друкуватися з літа 1918»³.

Якщо раніше газети та журнали видавали тільки задля просвітницької та розважальної функції, де жінки могли дізнатися про поради по домашньому господарстві або прочитати художні оповідання, то згодом, вони набули суто пропагандистської інформації.

Першим радянським журналом для жіноцтва, вважався журнал «Комуністка», що був направлений на працівників, які займалися агітаційною роботою серед дівчат-трудівниць. Журнал мав дві провідні мети, це виховання ідеального радянського «товарища», що бере в пріоритет суспільні інтереси, нехтуючи особистими та вирішення гостро поставлених питань в суспільстві. Ці питання стосувалися квестій «невігластва» більшої частини населення та проблеми незацікавленості жінок, політикою.

Проблемою в масовій популяризації стало те, що більша частина населення була неграмотною та не вміла читати, тому журнал був адресований на більш досвідчених робітниць, що могли популяризувати дану інформацію для неосвічених жінок. Беручи до уваги це питання, партія вирішує влаштувати для селянок збори та бесіди, де жінки в неофіційній атмосфері могли послухати та обговорити важливі теми, що стосувалися залучення працівниць до профспілок, вирішення масової безграмотності селянок та безліч іншого. Спочатку журнал розсилали робітникам комітетів, але згодом, видання набули популярності і серед звичайних, навіть безграмотних, людей. «Жіночий друк виявився саме тим засобом, чії можливості дозволяли, враховуючи низький культурний рівень аудиторії, розповсюджувати ідеологію партапарату. Через періодичне видання

---

³Алферова И.В. Большеви́стская женская печать 1920-х гг. Как средство социального конструирования "новой советской женщины" // Вестник Удмуртского университета. Серия История и филология. 2011. № 3. С. 106-111.

можна було одночасно вести, як агітаційно-пропагандистську, так і освітньо-виховну роботу»⁴.

З кожним роком, жіночий журнал, набирав значну популярність. Влада намагалася залучити, як найбільше читачів, тому вирішила пропонувати жінкам більший спектр жанрів. Тому «Комуністка» почала організацію додаткових жіночих журналів та преси. Як писала Е.Ю. Коломийцева: «На сторінках журналу була запропонована програма по створенню цілої мережі жіночих журналів і забезпечення попиту на них»⁵. План будь-якої майбутньої публікації, складався виходячи з будови першого радянського жіночого видання.

Пізніше, за цим шаблоном, в 1922 році публікується журнал «Крестьянка», що був направлений на селянок-робітниць, в якому була: «...агітація серед селянок, пропаганда комуністичних ідей, впровадження в свідомість селянок знань, необхідних в їх повсякденному житті і робот»⁶.

Журнал був ілюстрований, написаний простою для розуміння мовою та допомагав жінкам дізнаватися, чому потрібно переходити на господарчі машини, що таке єдиний натуральний податок та як здобути найбільшого врожаю.

Влада за допомогою журналів та художніх творів намагалася застосувати індоктринацію, хоча доктрина постійно трансформувалася дивлячись на потреби держави. Якщо з давніх-давен жінку ототожнювали з материнством і якщо вона не хотіла мати дітей, її вважали психічно хворою, то, після революції 1917 року, державі став потрібен новий тип жінки, активістки, яка заради громадського обов'язку могли поставити сім'ю на другий план. Жінки вперше почали масово приймати участь у суспільно-політичному житті.

---

⁴ Смеюха В.В. Женские журналы СССР в 1945-1991 гг.: типология, проблематика, образная трансформация // Женщина в российском обществе. 2012. № 1 (62). С. 82.

⁵ Коломийцева. Е.Ю. Первые советские женские журналы 1920-х годов: История развития. Вестник МГУКИ. Москва, 2013. С. 200.

⁶ Крестьянка. 1922. №1-2. С. 2.

В той період, письменники, не залишивши це без уваги, писали про «нову жінку» безліч творів, такі як: «Цемент» (1925) Ф. Гладкова, «Як закалялась сталь» (1934) М. Островського, «Оптимістична трагедія» (1932) В. Вишневського, «Мужність» (1938) В. Кетлінської. Як зазначали Олександр та Давид Бородіни, в романах описувались основні критерії жінки: «Вона була строга до себе і намагалася витравити в душі всіляке прагнення до ніжності, до ласки і затишку. Вона боялася розм'якнути, втратити свою ненависть, свою рішучість, свою силу...Хотіла вона любові? До сих пір вона виганяла любов, як слабкість»⁷.

Тепер дівчина поставала перед нами, як повноправний член суспільства, основною сферою якої, була активна соціальна позиція, а не сім'я та діти.

Згодом, багаточисельні розлучення та несприятлива демографічна ситуація, штовхнули державу на змінення тогочасного становища. Влада вирішила, почати масово публікувати в журналах статті, в яких жінка з легкістю могла поєднувати в собі функції: дружини, господині, матері та робітниці: «...вона повинна була бути «відданою, працьовитою, аскетичною, як її бабуся часів революції», залишаючись одночасно «люблячою матір'ю і берегинею домашнього вогнища». Так, вже до середини тридцятих років оформилися ідеологічні передумови того, що було пізніше названо подвійним тягарем»⁸, як зазначали Олександр та Давид Бородіни.

Підсумовуючи, можна сказати, що жіночі журнали та в цілому ЗМІ, як правило формували потрібну в суспільстві людину, накладаючи конкретні обов'язки та інтерпретуючи її так, як потрібно було владі.

У 1920-х роках, коли державі необхідна була висока продуктивність праці, ми бачимо жінку, що веде активне соціальне життя, заявляє про себе світу. Перед нею постає необхідність обирати між суспільною діяльністю і сім'єю. В 50-х

⁷ Бородин А., Бородин Д. Баба или товарищ? Идеал новой советской женщины в 20-х – 30-х годах // Женские и гендерные исследования в Тверском государственном университете. –Тверь, 2000. С. 45-51.

⁸ Там само. С. 45-51.

роках, де ситуація в країні вже почала потроху стабілізуватися, в журналах основоположну частину займає духовний світ жінки, що зв'язано з послабленням виробничої пропаганди.

У 1990-х роках, знищуються стереотипи жінки, як рівноправної радянської особи, в журналах друкують про перенавантаження хазяйки. Дивлячись на це, ми спостерігаємо тенденцію постійних ідейних змін в публікаціях, що перероджувалися разом із політичним становищем СРСР.

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ЖУРНАЛУ «КРЕСТЬЯНКА» ЯК ВАЖЛИВОГО ЕЛЕМЕНТУ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ В ЧАСИ СРСР

Як вже було сказано вище, загалом радянські періодичні видання несли собою об'єкт по формуванню «нової радянської людини» і журнал «Крестьянка» не став виключенням. Для повної характеристики представленої періодики потрібно збагнути, яке місце займав журнал в системі партійно-радянських засобів масової інформації.

Як зазначає О.Д. Мінаєва: «Ще з дожовтневого періоду в РСДРП(б) склалось два типи партійних видання: керівний та масовий. Функції і аудиторія цих видань були різними»⁹. Керівні видання повинні були займатися направленням агітаційної роботи і були спрямовані на комсомольських та партійних робітників. «Крестьянка» ж була націлена на звичайні народні маси, в назві якої, чітко прописаний вузькокласовий, аудиторіальний суспільний прошарок.

1922 рік, в якому і почала публікуватись «Крестьянка», був достатньо напруженим та кризовим для влади, тому журнал, з самого початку, знаходився під впливом недостатнього фінансування. Жінвідділ ЦК РКП(б), ставив за задачу: «...зробити журнал необхідним і через нього «здвинути свідомість селянок з тупика безграмотності та упереджень»»¹⁰.

На початку першого видання редактор відразу зазначає, що комуністична партія вирішила видавати журнал, саме для того щоб допомогти селянці та сповістити про її привілеї та права, якими вона може користуватися, щоб налагодити своє життя. Редактори «Крестьянки» наголошували: «В своєму журналі селянка найде відгуки на всі хвилюючі її питання, відповіді на всі

---

⁹ Мінаєва О. Д. Журнал «Крестьянка» в 1920 гг.: Приемы формирования читательской аудитории. Вестник Московского университета. Сер. 10. Журналистика. 2014. № 6. С. 129-130.

¹⁰ Там само. С. 131.

труднощі, керівництва по всіх галузях свого життя»¹¹. Як було зазначено вище, влада розуміла, що більша частина населення, а особливо жінки, які проживали в селах, були неграмотними та іноді зовсім не вміли читати, тому вирішила створили журнал, який відрізнявся б від інших. Журнал позиціонували, як видання з надзвичайно простим викладом інформації, хоча, це було не зовсім так. Як писала О. Д Минаєва: «Так, журналісти намагалися імітувати селянську мову в оповіданнях і віршах. Але журнал перевантажений складними темами, новими поняттями, наукової лексикою. В першу чергу, це відноситься до науково-популярних і освітніх публікацій»¹².

II.1.Зміст та тираж журналу

Зміст журналу, попри те, що мав узгоджений шаблон, час від часу змінювався. Проте, деякі рубрики залишалися сталими, незважаючи на перманентну пертурбацію формату. Постійними главами в журналі, переважно, були: «Статейний відділ», «Селянка і кооперації», «Наука і життя», «Охорона матері і дитини», «Машина допомагає господарству», «Поштова скринька» та ін. Перша рубрика складалась зі статей пов'язаних саме з політикою, де селянка могла дізнатися про єдиний податок або про різноманітні політичні форуми. Друга ж, інформувала жінок, за якими цінами і, які товари можна купити в кооперативі. Розділ про освіту, давав короткі характеристики різним науковим відкриттям та ознайомлював з анонсами нових книжок, які в основному, мали проповідний формат. А, от графа «Поштова скринька», публікувала листи читачок, відповідала на їх запитання, часто в рубриці могли зустрічатись і агітаційні сторінки.

¹¹ Крестьянка. – 1922. – № 1. – С. 21.

¹² Минаева О. Д. Журнал «Крестьянка» в 1920 гг.: Приемы формирования читательской аудитории. Вестник Московского университета. Сер. 10. Журналистика. 2014. № 6. С. 134.

На сторінках журналу, за 1930 рік, було представлено вірш, в якому детально описуються провідні ідеї «Крестьянки» та її константний зміст. Викладаємо мовою оригіналу:

«Журнал всю правду расскажет нам:
 О прошлом, о грядущем,
 О новом, чей голос звенит по полям,
 О новом, победно идущем...
 Чужую, ненужную нам старину
 Он судит сурово и грозно;
 Он выучит вас, как взорвать целину
 И сделать страну колхозной.
 Чтоб глубже корнями вростал новый быт,
 Что б старое было добито,
 Пусть будет осиновый кол забит
 В могилу старого быта.
 Нам в этом поможет журнал наш родной,
 Который зовется «Крестьянка»-
 Он борется с плесенью старой-
 С пивной, с попом, суеверьем и пьянкой»¹³

Не зважаючи на кропітку роботу редакторів у створенні різнопланового та пізнавального матеріалу, журнал «Крестьянка», постійно боровся за збільшення тиражу. Зазвичай, це були спроби змінити вартість журналу, періодичність та наявність реклами. В таблиці нижче, можна прослідкувати, що в 20-ті роки, ціна журналу почала зменшуватись так, як для звичайної селянки, часопис коштував занадто дорого, що також підривало його тираж (див. табл. 1).

Таблиця 1

---

¹³ Крестьянка. 1930. № 24. С. 18.

Рік	1920-ті	1930-ті	1940-ві	1950-ті	1960-ті	1970-ті	1980-ті	1990-ті
Тираж	5000 – 75 000	108 000- 300 000	Інф. відсутня	300 000 – 3,5 млн.	5,6 млн.	6,3 млн.	20 млн.	22 млн.
Ціна	20 – 12 коп.	10 – 12 коп.	Інф. відсутня	1 руб.	10 коп.	10 коп.	25 коп.	25 коп.
Об'єм	18 – 58 стр.	14 – 58 стр.	Інф. відсутня	36 – 40 стр.	36 – 40 стр.	40 – 44 стр.	40 – 48 стр.	40 – 48 стр.

Орієнтовні відомості про журнал «Крестьянка» в 1920-1990 рр.

Оформлення журналу «Крестьянка», на початку свого існування, було доволі простим. До 1975 року, сторінки періодики були виключно паперовими, потім, з'явилась глянцева обкладинка. Тож, сам журнал був чорно-білим та з крупним шрифтом для легкого читання.

II.2.Цільова аудиторія журналу

Дивлячись на вищевикладений матеріал, можна дійти висновку, що разом зі змінами в змісті періодичного видання, мінилась і цільова аудиторія «Крестьянки». Беручи за приклад, в 1920-х роках, журнал визначав свою цільову аудиторію, як «трудова селянка», але, згодом, через чергову трансформацію політичних режимів та становлення колективізації, періодика починає визначати свою аудиторію, як (мовою оригіналу):

«Колхозницы, батрачки,

Беднячки и середнячки-

Чтоб крепла колхозная ваша семья-

Читай журнал свой «Крестьянка»¹⁴

Не дивлячись на те, що вісник видавався суто для жіночого населення, серед чоловіків, теж мав, не аби, яку популярність. Виключенням не стали і діти, котрі просили переглянути журнал, так, як в ньому публікувались сторінки гумору та карикатурні ілюстрації.

На початку існування, видання не мало фотографій, в основному це були малюнки та плакати. Згодом, знімки почали з'являтися на сторінках, але їх кількість була суттєво обмежена. Якщо говорити про подальші видання «Крестьянки», то оформленню обкладинки та ілюстраціям, приділяли вже більше уваги. Однак, саме рисунки та лозунги, відігравали провідну роль в журналі та формували ідеологічний базис СРСР. Оскільки, більшість селянок були неосвіченими та сприймали інформацію, загалом, візуально.

Особливою ознакою кожної селянки 1920-1930 років, була безграмотність. Редактори неодноразово отримували листи зі скаргами на те, що жінки не розуміють більшості статей, хоча журнал вже й так писався простою мовою. «Грамотних селянок з літніх зовсім немає. Крестьянок. А дівчат декілька є, вони і читають»¹⁵.

Ще одна проблема, з якою зітнулися читачки, це неможливість купити журнал. Селяни - нужденний народ. Тоді, як жінки отримували журнал? Загалом, дівчата утворювали читацькі групи, та збирали по хатах, що в кого було: яйця, мука, молоко та інш. Продавши продукти в кооператив, складалися та виписували один номер журналу, який потім могло читати ціле село. Як зазначала О.Д Минаєва: «Дивує те, що журнал, який випускається жінвідділом ЦК партії,

---

¹⁴ Крестьянка. 1930. № 24. С. 18.

¹⁵ Минаева О. Д. Журнал «Крестьянка» в 1920 гг.: Приемы формирования читательской аудитории. Вестник Московского университета. Сер. 10. Журналистика. 2014. № 6. С. 137.

постійно бореться за збільшення підписки, веде пропаганду комуністичної ідеології, несе знання в села і не розповсюджується безкоштовно»¹⁶.

Через те, що 1920-ті роки стали скрутними для печаті, тираж «Крестьянки» постійно балансував. Тільки в 30-х роках, журнал почав набирати оберти та досяг тиражування в 300 000 екземплярів. Для того, щоб аудиторія періодики зростала, почали влаштовуватися колективні читки, це була одна з задач партійних комітетів. «Одною з основних цілей «Крестьянки» була взаємодія з місцевими партійними агітаторами, які в основному також були малограмотними. Журнал коригував їх роботу, визначав актуальні завдання роботи серед жінок, постачав матеріали з прикладами «правильної постановки питань»»¹⁷.

Вісник формував активістський прошарок, щоб проводити, ті самі, читки та агітаційні збори для народу.

Пункти, які допомагали збільшити аудиторію:

- Постійний взаємозв'язок з читачами. Прохання писати листи до редакції;
- Збори та читки журналів;
- Тестування жінок на знання «Крестьянки»;
- Конкурси з дорогими призами.

Підсумовуючи, можна сказати, що «Крестьянка» стала для селянок головною книгою або, як казали, «жіночою Біблією», інформуючи її про головні державні новини та кардинально змінюючи, її сталий світогляд, тим самим створюючи з читачів, «нових радянських людей».

---

¹⁶ Минаева О. Д. Журнал «Крестьянка» в 1920 гг.: Приемы формирования читательской аудитории. Вестник Московского университета. Сер. 10. Журналистика. 2014. № 6. С. 138.

¹⁷ Там само. С. 141.

РОЗДІЛ III. ОБРАЗ ЖІНКИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЖУРНАЛУ «КРЕСТЬЯНКА» У РІЗНІ ПЕРІОДИ ІСТОРІЇ СРСР

III.1. Жінка в роки Громадянської війни

Досконало вивчаючи періодичні видання СРСР, можна прослідкувати, як радянська влада, підлаштовувала людей під кожні політичні маневрування. Розглядаючи жіночу пресу, як спосіб впливати на свідомість, більшовики почали працювати над зародженням стереотипу «нової радянської жінки». Першим журналом, для здійснення плану по вихованню жіночої статі, стала «Комуністка», де головним редактором, протягом всього існування журналу, була більшовицька революціонерка, Надія Костянтинівна Крупська. Також, на сторінках періодики постійно публікувалися політичні діячі-новатори. Як писала І.В. Алферова: «Вони пропонували своє бачення образу «нової радянської жінки», визначали першочергові завдання (відповідно до рішень партії і уряду) в реалізації жіночої політики і контролювали виконання намічених в цій області рішень»¹⁸.

З початком Громадянської війни, почалося посилене залучення жінок до роботи на фронті. Червона Армія потребувала допомоги, тому було вирішено приступити до організації різноманітних курсів для підготовки медичних сестер. В журналі, розпочали друкувати агітаційні статті. І.В. Алферова наголошувала: «Програмна стаття «Класова війна і працівниця», що переконувала жінок сприяти справі зміцнення Червоної Армії і «бойового революційного фронту», була написана О.М. Коллонтай, одною з лідерів жіночого руху РКП(б), і опублікована в «Комуністці»¹⁹. В тексті, Олександра Михайлівна закликала жінок не тільки до

---

¹⁸ Алферова І.В. Большевицкая женская печать 1920-х гг. Как средство социального конструирования «новой советской женщины» // Вестник Удмуртского университета. Серия История и филология. 2011. № 3. С. 106.

¹⁹ Там само. С. 107.

медичної служби, а й до фізично-тяжкої роботи, такої, як риття окопів, пояснюючи це, гарним методом реалізації рівноправності.

Образ войовничої жінки тепер зустрічався усюди. Журнали, газети, плакати та книжки тепер були наповнені історіями про фанатичну відданість санітарок, що попри страх та небезпеку, рятували життя своїм співвітчизникам. Таким чином, створюючи жінкам, нову модель для наслідування. Так, як працювати потрібно було не тільки на фронті, періодичні видання зосереджували жіночу увагу й на проблемах будівництва нового соціалістичного суспільства. Як правило, радянська влада отримувала відголос тільки від міських робітниць, масову участь, держава відчула тільки після початку організацій делегацьких зборів, де жінок «перевиховували» та навчали професійним навичкам задля грядущої діяльності. Зазвичай, делегацькі збори розглядалися, як «школа комунізму».

Делегатка мала такі обов'язки, як:

- Інформувати жінок, про досягнення радянської влади;
- Навчати робітниць новим законам;
- Покращувати положення працівниць та їх дітей.

Ще одним з завдань періодичної печаті в роки Громадянської війни, стало масове залучення жінок в виробництво. Нестача чоловічих рук в промисловості, дефіцит палива та сировини, змусили державу вводити загальну трудову повинність, що викликала гнів серед дам. Журнали в свій час почали публікувати статті, де лідери фемінізму наголошували на тому, що отримавши роботу, селянки в майбутньому оволодіють економічною незалежністю, що є запорукою рівноправних відносин з чоловіками. Проте, вже в 1921 році, після визволення більше 4 мільйонів воїнів та надлишку робочої сили, влада почала витісняти жінок з виробництва або змушувати їх опановувати нові професії, що раніше були непридатні для прекрасної половини населення.

III.2. Реконструкція побуту радянської жінки в 1920-ті рр.

Жовтнева революція 1917 року внесла свої кардинальні корективи в питання емансипації жіночої частини населення, а вже в 1918 році було проголошено найпрогресивніший у Європі Декрет. «Жіноче питання», яке розглядалося раніше, почало набувати значущості, саме в роки Громадянської війни. Рівноправності між чоловіком та жінкою, передувало скрутне становище держави та потреба жіночих рук, для відбудови знищеного вщент, господарства.

Для популяризації, марксистського бачення ролі жінки, влада і почала утворювати журнали для селянок та робітниць.

Р. Савосткіна відмічала: «Для реалізації цих задач в 1922 р. Відділом по роботі серед жінок ЦК РКП(б) починається видання журналу «Крестьянка»²⁰, що забезпечує постійну взаємодію суспільства з державою. Однак, через деконструкцію патріархальної родини, передбачалась, не тільки зміна, умовної сімейної конституції, а й трансформування образу життя людини.

На Всеросійському з'їзді робітниць у 1918 році було проголошено, що класична сім'я вже не потрібна для суспільства. Шлюб трансформується в рівноправний союз двох незалежних людей. В.І. Ленін, зазначав, що потрібно «розкріпачити жінок» та долучити їх до суспільної діяльності. Всі домашні справи, повинні були лягти на плечі колективу, а виховання дітей в дитячих садках та яслях, зняли б і матеріальний клопіт з батьків. Ця ідея не була повноцінно впроваджена, тому перебудова мала більше мінусів, ніж плюсів.

Майже кожна публікація тогочасних видань, була втіленням воєнно-виробничої пропаганди. Радянська влада, з метою звільнення жінок від «домашнього рабства», навпаки наклала подвійний тягар. Згодом, в журнали надходили скарги від господинь, що потерпали від несправедливого розподілу

²⁰ Савосткіна Р. Социальная роль женщины в советском обществе в дискурсе журналов «Работница» и «Крестьянка» в середине 1920-х годов // Вестник РГГУ. Серия: Политология. История. Международные отношения. 2018. № 4 (14). С. 130-140.

обов'язків: «...чоловік працює, жінка працює. Чоловік з поля прийде, відпочивати піде, а жінці корів доїти, в хаті прибрати, за дітьми приглянути, обшити, обмити, всіх нагодувати»²¹. Проте, не дивлячись на нарікання, можна простежити, що жінки прагнули втілити в життя дану реформу.

Реконструкція побуту спричинила гендерну війну, не тільки в жіночій печаті, а й в звичайних сім'ях. Саме «Крестьянка» приводить приклади гендерних конфліктів, що утворились після рішення жінок активно долучитись до суспільної роботи. Більшість чоловіків висловлювали супротив, щодо зміни звичайного життя колгоспниці та оволодіння нею грамоті. Причин було декілька: зміна звичного життя чоловіка, перерозподіл домашньої роботи та страх поступитися своєю владою над жінкою. Однак, печать тільки підсилювала ворожнечу між членами сім'ї, зіставляючи чоловіка з ворогом народу, що заважає паритетності.

Журналу та його провідним ідеям потрібен був негативний герой, тому, згодом, жіноча емансипація обернулася в боротьбу проти мужчин. Наприклад, «Крестьянка» 20-х років видавала статті з описами вбивств жінок, Марфи Ковальчук та Єлизавети Куркіної, своїми чоловіками, підсилюючи такими лозунгами, як: «Загинула в боротьбі за нове життя»²².

Утворення гендерного конфлікту завадило партії об'єднати суспільні класи без диференціювання за статевою ознакою. Постійний поєдинок між жінками та чоловіками згубно позначився і на відносинах у сім'ї. Часопис, що вже встиг стати істинним другом жінки, регулярно публікував недостойну сторону класичної сім'ї, використовуючи в статтях нововведені словосполучення: «домашня каторга» та «домашня кабала». Останнє ж, взагалі стало відомим фотонарисом А.Сафронова, де було представлено традиційний день господині. Як зауважила О.Д. Мінаєва: «На розвороті журналу представлений день жінки, яка займається побутовими справами. На одній з фотографій чоловік, явно п'яний, стоїть спершись на стінку

---

²¹ Крестьянка. 1923. № 4. С. 11.

²² Крестьянка. 1925. №10. С. 10.

будинку».²³ Зазвичай, такі фото-звіти були підкріплені агітаційними лозунгами таким, як: «Комунізм визволить робітницю від домашньої кабали»²⁴.

Тепер основні питання, які розглядались на зборах робітниць, були про сімейні негаразди. Жінки відмічали, що залучившись до громадських робіт, зіткнулись з непорозумінням зі сторони чоловіків. Всі домашні суперечки, журнал тепер зводив до вибору сім'ї або партії, інші побутові проблеми, що могли позначитись на родині, не висвітлювались. Скажімо, про сексуальне життя подружжя в 20-ті роки, жінки та редактори не писали ніколи. Завданням журналу було підтримати робітниць в їх починаннях, а не зміцнити зв'язки сім'ї. Через те, все зводилось або до перевиховання чоловіка, або до вимушеного розриву.

Відмінність характерів, «велика свобода шлюбу» та відмова мужчин підкорюватись новому формату родини, збільшила чисельність розлучень.

Слово побут, в тогочасних публікаціях, мало великий спектр визначень. Як засвідчує О.Д. Мінаєва: «Достатньо широке трактування питань побуту включало в себе образ життя, модель сім'ї, відносини між подружжям і різними поколіннями в сім'ї, санітарні норми, культура харчування тощо»²⁵.

Основним рішенням всіх сімейно-побутових сутичок, марксистські феміністки бачили в усуненні домашніх справ та в утворенні точок обслуговування. Ця ідея швидко набула масштабності та згодом перетворилась в будинки-комуни, що почали будуватись в кінці 20-х років. Основною метою такого будинку, була механізація суспільства та перетворення особистого сімейного простору в колективний. Представлена коммуна включала в собі: помешкання, що було призначено тільки для сну, спільну ванну, столову, що працювала тільки в призначений час, дитячі садки, ясла, корпуси, де знаходились клуби, бібліотеки, басейни, спорт-майданчики та інше. У такому «житловому конвеєрі», класична

---

²³ Мінаєва О.Д. Реформа быта и деконструкция патриархальной семьи в 1920 гг. (по материалам журналов «Работница» и «Крестьянка») // МедиаАльманах. 2015. № 2 (67). С. 60.

²⁴ Там само. С. 60.

²⁵ Там само. С. 62.

сім'я втрачала свої функції та надавала можливість людині реалізувати себе в суспільно-виробничій діяльності. Дана сімейна реформа знайшла безліч жіночих відгуків, що прагнули боротися за свої права та нові життєві цінності.

Узагальнюючи, можна сказати, що Жовтнева революція позитивно позначилась на ролі жінки у суспільстві. Якщо до революції, основним призначення дружини, була сім'я та виховання дітей, то після неї, жінка оволоділа повними громадянськими правами, могла, на рівні з чоловіком, брати активну участь в громадському житті та жити у цивільному шлюбі.

Проте, якщо говорити про реконструкція побуту, то вона мала неоднозначний результат. Спосіб життя подружжя повинен був повністю трансформуватися, що несло за собою нові конфлікти. Сім'я більше не мала тієї значущості та грала другорядну роль, через це держава зіткнулась з проблемою масових розлучень. Вслід за цим, журнал «Комуністка», а за нею і всі інші періодичні печаті, почали підтримувати права жінок, вже не знецінюючи сімейний устав.

Аналізуючи статті «Крестьянки» в 20-ті роки, відмітимо, що вони з точністю підтверджували настрій десятиліття. Розглядаючи палітурки, бачимо, що вони були позбавлені кольоровості, зазвичай, це були сірі, паперові видання з зображенням жінки-трудівниці. Жінка не одноразово зображувалась в повний зріст та була одягнена в звичайний сільський одяг: біла сорочка та льняна спідниця. Не одноразово, статті та ілюстрації були наділені агітаційними гаслами про навчання на кшталт: «Якщо книг читати не будеш, скоро грамоту забудеш».

III.3. Жінка в роки колективізації

Якби тридцять років можна було б описати одним словом, то це однозначно, було б слово - п'ятирічка. Перша радянська п'ятирічка була проголошена в 1928

році та була спрямована на розвиток економіки, техніки, освіти та культури. Нові методи управління, прискорили роботу та допомогли виконати запланований план за чотири роки. Як зазначила В.В Смеюха: «За абсолютними показниками зростання промислового комплексу, Радянський Союз зайняв в 1937 році друге місце в світі»²⁶. Масштабний та швидкий розвиток індустрії, вимагав перетворення всієї сільської робітничої сили на працівників державних виробництв. Затим слідувала колективізація, що змінила цілі жіночій діяльності. «...в 1929 році ЦК РКП(б) провів реорганізацію роботи серед жінок, змінив жінвідділ, жіночим сектором при відділі агітації і масових кампаній»²⁷. Через це, в 1930 році, своє існування припинив журнал «Комуністка», а агітаційною роботою займалася партійна печать. Збільшення навантаження та великий процент безробітних, змусив партію знову трансформувати поняття нежіночих професій та представити широкий спектр робіт для селянок. Для поширення цих ідей в маси, досі використовувалась періодична печать.

У представлене десятиліття, журнал «Крестьянка» закликав жінок підтримувати процес колективізації та боротися проти куркульства. Основною задачею часопису, було агітувати селянок до активної, невпинної роботи.

Рубрики періодики частково змінювалися, але «Крестьянка» продовжувала публікуватись за сталим форматом 20-х років. Як правило, на розвороті можна було побачити звітні статті п'ятирічок, агітаційні тексти, що закликали жінок підтримувати нове будівництво та популяризація професій для «слабкої статі».

З початком колективізації журнал почав спеціалізуватись на відтворювальному господарстві. В.В Смеюха підкреслила: «В області сільського господарства, жіночими журналами була здійснена пропаганда ряду професійних

---

²⁶ Смеюха В.В. Отечественные женские журналы: историко-типологический аспект: Монография. Ростов-на-Дону: Изд-во СКНЦ ВШ ЮФУ, 2011. С. 100.

²⁷ Там само. С. 101.

галузей, пов'язаних з застосуванням технічних засобів, а також з вирощуванням певних культур, розвитком тваринництва та птахівництва»²⁸.

Ще одним нововведенням в 1930-х роках стали соціалістичні змагання, що сприяли зростанню темпів роботи. Якщо на початку змагань, процент жінок, що брали участь, становив 11 %, то з кожним роком цей процент ріс. Жіночі журнали сприяли поширенню даної боротьби, дозволивши публікувати на своїх сторінках тематичні рубрики. У 1934 році було проведено змагання серед письменників, котрі б змогли найяскравіше змалювати образ чергової радянської жінки в літературі.

Також, для створення ідеологічних поглядів на сторінках періодики, почали друкувати й цитати класиків філософського-політичного вчення ленінізму, які з тим, вчили на пам'ять.

Революція побуту в 30-х роках набула кардинальних змін, порівнюючи з минулими роками. З приходом індустріалізації, більшу частину фінансів витрачали на певні промислові галузі, що сприяло занепаду побутового обслуговування, нестачі дошкільних закладів та пунктів громадського харчування. Журнали почали активно допомагати жінкам, надаючи поради по вирішенню даної проблеми.

Саме в цей час на сторінках часопису знову починають підіймати питання сім'ї. Після усвідомлення державою, що реконструкції в даному десятилітті не буде, в періодичній печаті, почав формуватися новий образ ідеальної, повноцінної радянської сім'ї.

Об'єднавши всі попередні критерії, преса утворила новий образ радянської жінки в 30-х роках. Це була незламна, завзята учасниця громадського життя, прихильниця соціалізму, активний член індустріального процесу, гарна мати та дружина повноцінної сім'ї.

---

²⁸ Смеюха В.В. Отечественные женские журналы: историко-типологический аспект: Монография. Ростов-на-Дону: Изд-во СКНЦ ВШ ЮФУ, 2011. С. 107.

Не дивлячись на те, що влада намагалась скоротити численність домогосподарок, в 1936 році почав видаватись політичний журнал для господинь, що трансформував її класичний образ. Як зауважила В.В. Смеюха: «В ньому переважали почуття обов'язку перед країною і суспільством, прагнення особистою працею сприяти достроковому виконанню виробничих планів і тільки потім, у меншій мірі, бути господинею свого дому»²⁹.

Періодична жіноча печать знову почала пропаганду жінки, як матері та дружини, публікуючи статті по догляду за зовнішністю та дітьми. Необхідність підвищення рівня народжуваності, сприяло поширенню образу материнства в тогочасних журналах. Якщо в роки Жовтневої революції, було дозволено право на аборт, то в 1936 році вийшло розпорядження, про його заборону.

Підбиваючи підсумки, 30-ті роки увійшли в історію, як роки п'ятирічок та колективізації. Прагнення влади, розвинути техніку та економіку держави, призвело до масштабної трансформації жіночого образу. Періодичні видання, агітували селянок до тяжкої, чоловічої роботи, прикриваючись повною емансипацією, однак, «жіноче питання», в даний період, посіло другорядні місця так, як це було економічно не вигідно. В періодиці, знову починають піднімають питання щасливої сім'ї.

Аналізуючи «Крестьянку», можна відмітити, що в роки колективізації, на її сторінках, почали з'являлись нові рубрики з порадами про плідне ведення господарства. На обкладинках, зазвичай зображувалась працююча жінка в звичайній одежі: фартусі, платті, чоботях. Загалом, всі господині були з покритою головою, без розкішних зачісок та макіяжу, що вказувало на їх класову приналежність.

Журнал в 1930-х роках, продовжив бути основним орієнтиром для жіночої частини населення, просвічуючи її в різних аспектах життя.

---

²⁹ Смеюха В.В. Отечественные женские журналы: историко-типологический аспект: Монография. Ростов-на-Дону: Изд-во СКНЦ ВШ ЮФУ, 2011. С. 113.

III.4. Жінка в роки Великої Вітчизняної війни

З початком Великої Вітчизняної війни більшість жіночих журналів припинило своє існування. Основними діючими журналами в 1940-1945-х роках, були «Робітниця» та «Крестьянка». Скрутне матеріальне становище, скоротило їх періодичність. Основна функція журналів, в роки війни, полягала в пропаганді та зазиванні жінок на передову.

Журнали 1940-х років представили нам провідний образ жінки-героїні, жінки-фронтовика, партизанки та танкістки. Широковідомим, також вважався образ воєнної фельдшерки та медсестри. Основоположну частину публікацій, займали матеріали по медичній підготовці робітниць. Патріотичні лозунги та фотографії грали провідну роль в популяризації воєнної повинності: «Непереможна радянська держава», «За батьківщину-мати!», «Самовідданим трудом допомагай розгромити ворога!», «За батьківський дім, за милу вітчизну!»³⁰.

Не менш важливою була і агітація селянок. Знаходячись в тилу, вони постачали воїнам продукти та речі першої необхідності, освоювали нові професії та невпинно працювали. Як підтверджувала В.В Смеюха: «З початку війни вони, як показувала жіноча преса, з ще більшим ентузіазмом взяли за освоєння професій машиністів, електрозварників, гірників, шахтарів. Підприємства переходили на багатозмінний режим роботи»³¹. Найбільше під час війни постраждали діти, збільшилось число сиріт. Журнали закликали жінок допомогти нещасним дітлахам.

Підсумовуючи, можна сказати, що 30-45 роки були переломним моментом не тільки для преси, а й для всієї держави, принісши кардинальні зміни у суспільно-політичне життя народу. Сторінки журналу «Крестьянка», були

³⁰ Смеюха В.В. Отечественные женские журналы: историко-типологический аспект: Монография. Ростов-на-Дону: Изд-во СКНЦ ВШ ЮФУ, 2011. С. 115.

³¹ Там само. С. 115.

наповнені воєнно тематикою. На обкладинці красувались жінки одягнені в армійську форму. Частіше всього, зображували осіб, що займались «чоловічою роботою»: танкісток, льотчиць, саперів та інших. Також, більша частина статей присвячувалась жіночим подвигам, як в тилу, так і на роботі.

Головними ідеями влади було, підняти галузь економіки та продовжити агітувати жінок на нові трудові звершення. Вплив радянського періодичного видання на свідомість населення, допомогла уряду в роки Великої Вітчизняної війни, залучити жінок до громадської роботи та злагодити роботу в тилу.

III.5. Образ радянської жінки в післявоєнні часи

Після безжальної Другої світової війни, країни Радянського Союзу потерпали від демографічної диспропорції та масштабної промислової розрухи. Нестача фізично спроможних чоловіків, знову змусила владу розглядати жінок, як трудовий ресурс та здійснити ряд агітаційних робіт. Незмінним помічником, в цій справі, залишились суспільно-політичні журнали, тому, саме в післявоєнне десятиліття, відбулося масове відродження радянської печаті, що виражала цілісне, ідейне спрямування.

Наприклад, тираж журналу «Крестьянка», в 1940-х роках збільшився у декілька разів, а в 1950-му році досяг 200 тисяч екземплярів. Часопис, що був спрямований на селянок, продовжував розповідати про сільськогосподарське виробництво, політичні події, економічний стан країни та плани на майбутнє. Редактори періодичного видання, розпочали працювати над створенням портрету «нової радянської жінки», що допомагала владі відбудувати, занедбану війною, державу. Майже кожна стаття публікувалась разом з ідеологічним плакатом, на якому було зображено жінку-трудівницю, що трансливало читачкам, новий тип для наслідування. Завдяки даному поєднанню, адміністрація створила конкретний

повсякденний образ, що, навіть, зараз дозволяє, повноцінно відчувати тодішню сучасність.

Післявоєнні роки, ще більше посилили «жіночу видимість» та її роль в суспільстві. Збільшивши чисельність вакантних місць для жінок, влада виявила, що дами могли працювати рівносильно чоловікам та навіть, досягати більших успіхів тому, це десятиліття мало матріархальні риси. А. А. Дніпровська підтверджує: «Радянські спеціалісти уклали, що жіноча праця не поступається чоловічій, а в ряді галузей, вона навіть переважала: текстильній, швейній, тютюновій, часовій, радіо- та телевізійній галузі, охороні здоров'я, освіті та сфері послуг»³². Жінка змогла приборкати майже всі професії, термін «нежіноча робота» повністю зник з ужитку.

Проте, ні ідеологічні лозунги, ні агітаційна плакати, не змогли обманути природу. Організм соратниць потребував легшої праці, але держава не мала інших альтернатив, тому жінка продовжувала здійснювати подвиги щодня. Лише в 1959 році, після того, як в країнах почала панувати, неабияка, стабільність, було прийнято наказ, щодо полегшення жіночої праці. З цього моменту, робітниць забирали з тяжких, шкідливих виробництв та забороняли працювати в нічні зміни.

«Крестьянка», як і інші періодичні видання, публікувала тільки мотиваційні статті та оголошення, що не розповідали про втомлених та хворих від роботи жінок, а представляли образ фанатичних носіїв комуністичних ідеалів. Цитуємо за Дніпровською А.А.: «...Праця заснована на засадах свободи і демократичної рівності, коли один стоїть за всіх, а всі за одного. Зображувана трудівниця з гордістю слідує гучному гаслу «Без праці немає насолоди, без насолоди немає праці»³³. Кожна робітниця знала, що якщо буде працювати наполегливо, її ім'я може виявитись на сторінках журналу, тому продовжувала проявляти наполегливість та відчайдушну мужність в роботі.

³² Днепрова А.А. Образ советской труженицы в первое послевоенное десятилетие (по материалам специальных женских изданий) // Вестник Омского университета. 2011. № 1 (59). С. 93.

³³ Там само. С. 94.

Рідко в періодиці з'являлись листи зі скаргами, де жінки описували труднощі, з якими зіткнулись під час чергового подвигу. Періодичні видання, як правило обігравали такі ситуації собі на користь, створювавши нову серію гасел: «Нічого, якщо буде важно на перших порах», «Комуністична партія вчить нас долати труднощі».

Плакати та нариси зображували на обличчях трудівників тільки захват, натхнення, молодість та жвавість, що ще більше надавало праці краси та благородства. Частіше всього на обкладинках, дівчат зображували в статичній позі біля робочого місця.

Звичайно, пропагандистські статті, це не єдина причина різкого прояву робочого ентузіазму зі сторони жінок, ефект підсилювала і економічна нестабільність в Радянському Союзі. Після Другої світової війни, зазвичай, лише жінка могла прокормити всю сім'ю, крім того відмічали і фемінізацію суспільства, що також змінило відношення домогосподарок до працевлаштування. Також, партпарат постійно підтримує завзяття жінок віддячуючи за труд, державними нагородами: медалями «Серп і молот», «За трудову доблесть» та званням Героя Соціалістичного Труда. Так, як праця в публікаціях, називається подвигом та фронтом робіт. «Фронт боротьби за високий врожай, в справжній час є самим головним трудовим фронтом, і кожний трудовий подвиг на цьому фронті, тепер також відмічається урядовою нагородою, як відмічався бойовий»³⁴.

Враховуючи, що селянка посідала значне місце в колгоспному виробництві, періодична печать почала ще більше концентрувати увагу середнячок на проблеми сільського господарства. «Крестьянка» ввела нові розділи: «Учасники Всесоюзної сільськогосподарської виставки» та «Говорять агрономи», де можна було прочитати про продуктивне ведення хазяйства.

Узагальнюючи, післявоєнне десятиліття запам'яталось жінкам, як роки кропіткої та важкої праці. Економічна нестабільність, демографічний дисонанс та

---

³⁴ Крестьянка 1947. № 4 С. 2

трудова повинність змушувала жінок щоденно здійснювати, так звані фронтові роботи або подвиги. Влада, заплющивши очі на фізіологічні відмінності, сприяла повному освоєнню чоловічих професій та пропагувала понаднормову працю.

Жіночі журнали в свій час, здійснювали агітаційну функцію, наділяючи марудну роботу рисами героїзму та краси. Плакати та статті були просичені гучними ідейними гаслами, що не давали робітникам зрушити з наміченого шляху. Змальовуючи молодих і енергійних працівниць, в своїх розповідях, редактори навмисно забували уточнювати, що жінка досі залишалась дружиною та матір'ю, а держава ніяк не допомагала розділити хазяйці подвійний тягар. Навпаки, джерела публікували, що другу частину жіночої роботи, влада бере на свої плечі, будуючи дитсадки, столові, пральні та комбінати.

Не виносили на публіку й листи про величезну нестачу необхідних речей та одягу. Зубкова Е.Ю. зауважила: ««Вчителі Івановської неповної середньої школи Чебулинського району так зносились, що їм соромно в такому одязі з'являтися в школі» або «В Белебеївському районі, завідувача Знаменським пологовим будинком, не має ні одного плаття, пальто одягає на голе тіло і ходить в лаптях»³⁵. Згідно ж періодичній печаті, жінка могла мати нові, модні, яскраві, сезонні сукні та офіційно-діловий одяг. За рамками офіційної печаті залишилась і сувора післявоєнна повсякденність. В суспільстві зустрічались розпусні п'яниці, безтурботні, флегматичні, горюючи за померлими чоловіками жінки, що не відповідала ідеальному, радянському образу.

---

³⁵ Зубкова Е.Ю. Послевоенное советское общество: политика и повседневность. 1945-1953 / РАН. Ин-т рос. Истории. – М, 2000. С. 58.

III.6. Образ жінки у другій пол.. 1950 – першій пол. 1970 рр.

Роки «відлиги», внесли вагомі корективи в життя та мислення народу. Послаблення тоталітарної влади призвело до значної свободи, яка кардинально вплинула на мистецтво та літературу, разом з цим набула змін і періодична печать. Редакція журналу стала більш ініціативною та сприяла створенню нових громадських організацій, що допомагали владі розв'язувати грядущі проблеми. Прикладом слугують часописи, що з кінця 50-тих років, почали відновлювати, громадський рух (рос. «движение общественниц»). Як зазначає В.В. Смеюха, на сторінках «Крестьянки», почали з'являтися нові рубрики: «За круглим столом «Крестьянки»» та «Пост ефективності якості», що ознайомлювали читачок з великим списком актуальних проблем, що потребував негайного втручання та швидкого вирішення. Жіноча суспільно-політична періодика, зазвичай стрімко реагувала на економічні пертурбації, відкривала чергові рубрики задля поліпшення даного стану. «На початку 60-х рр. «Крестьянка» відкрила рубрику «Вести хозяйство интенсивно», на початку наступного десятиліття – «Школа экономических знаний», потім – «Пост ефективності та якості», де автори знайомили аудиторію з методами «роботи передовиків... що досягли високої ефективності праці і випуску продукції... гарної і чудової якості»³⁶.

Крім цього, в післявоєнні часи, періодична печать, взялась втілювати в життя, антивоєнні програми, що додало до портрету «нової радянської людини», образ миролюбної особи, яка допомагала жіночим громадам, різних, потерпілих від війни, країн. Як писала В.В. Смеюха: «За участі Комітету радянських жінок, пройшли Всесвітній конгрес жінок в Берліні (1975 р.), Міжнародний семінар

³⁶ Смеюха В.В. Женские журналы СССР в 1945-1991 гг.: типология, проблематика, образная трансформация // Женщина в российском обществе. 2012. № 1 (62). С. 58.

«Жінки за роззброєння» в Відні (1978 р.), Всесвітня конференція «За мирне і щасливе майбутнє всіх дітей» в Москві (1979 р.) та ін.»³⁷.

Аналізуючи часописи доби «відлиги», можна зазначити, що жіночий образ, зазнав змін. Влада досі потребувала робочих рук, тому насамперед, в пресі продовжували публікуватись удосконалені образи жінки-трудівниці, агітаційні статті та статистичні дані, проте, на обкладинках, селянка стає більш жіночною.

В журналі «Крестьянка», читачок почали сповіщати, навіть про приріст селянок-робітниць. «...в 1950р. в країні нараховувалось 300 тис. жінок-інженерів, техніків і майстрів, більше 100 тис. трактористів, комбайнерів і механізаторів, більше мільйона медичних працівників та 900 тис. педагогів»³⁸.

Війна, що спричинила демографічну диспропорцію, збільшила чисельність сиріт та знизила процент народжуваності, призвела до створення нової державної програми, що допомагала жінкам у скрутному становищі. Редактори прийнялись транслювати в своїх журналах образ щасливої радянської сім'ї та створювати ряд публікацій, що інформативно пособляли та просвіщали матерів у догляді за дитиною. Так, «Крестьянка» створила рубрику «Бесіда з матір'ю», що виявилась бажаною для аудиторії. Нерідко, в журналі друкувались статті про всиновлення сиріт. Прикладом може слугувати стаття: «Щастя в наших руках», про безплідну хірургиню, Марію Степанівну Попову, що змогла відчувати радість материнства, завдяки всиновленню двох хлопчиків. «Ми одружились. Як відразу ж було нами вирішено, ми взяли хлопчика з того Будинку немовляти, де я працювала. Ми всиновили Яшеньку... А через рік всиновили і Славика. Ви бачили і його. Ви позаздрили моєму материнському щастю. Але хіба це щастя, не в ваших руках?»³⁹

³⁷ Смеюха В.В. Женские журналы СССР в 1945-1991 гг.: типология, проблематика, образная трансформация // Женщина в российском обществе. 2012. № 1 (62). С. 59.

³⁸ Крестьянка. 1950. № 8. С. 2.

³⁹ Крестьянка. 1955. С. 12

Проте, новою темою, 70-их років, стала моральність та духовне виховання жінок. «Крестьянка» починає писати про кохання, взаємини, виховання та дружбу в новому розділі «Дівіч-вечір» «Крестьянки».

На сторінках журналу починають з'являтися також сторінки про моду, де селянки могли дізнатися про нові тенденції та отримати викройки представленого одягу.

Підсумовуючи вищевикладене, можна позначити, що жіночий образ в роки «відлиги», на сторінках «Крестьянки» практично не трансформувалася. Так, як основною діяльністю селянки є праця, журнал продовжує акцентувати увагу саме на ній, агітуючи жінок до роботи, прикриваючись переконаннями остаточної емансипації. За високі заслуги, влада продовжувала нагороджувати медалями та званнями Героя Соціалістичного Труда, що в 50-тих роках, вже досягли 2884 робітниць. Представлені нагороди, надавали певні привілеї носіям, майже всі жаждали отримати відзнаку та працювали понаднормово, що було вигідно, самій державі. Саме через це, в сім'ї жінок-робітниць, виникали сварки та проблеми. Поєднання важкої праці на роботі та домашнього господарства, було провальним. Жінка не встигала впоратись з неймовірною кількістю різних задач, що спричиняло гнів у чоловіків, особливо, які сприймали трудову діяльність дружини, занадто болісно. Незважаючи на те, що більшість жіночого населення працювало на звичайних роботах, періодичні видання, зазвичай виділяли чоловічі професії такі, як: тракторист, механік, інженер та ін. що було визвано демографічною диспропорцією та нехваткою чоловічих рук. На сторінках часопису починають з'являтися розповіді про дівчат, котрі попри великий проміжок часу, знову пішли здобувати знання, змусивши селянок, звалити на свої плечі, ще й вечірні школи. Також, в наведеному десятилітті, одне з провідних місць, починає посідати сім'я, цьому сприяли і журнали, утворюючи нові рубрики з порадами по догляду за господарством та дітьми. Незмінно, нова радянська

жінка, продовжує поєднувати в собі невтомну робітницю, громадську активістку, відмінну ученицю, показову дружину та примірну матір.

III.7. Образ жінки в 1980-1990 рр.

Нове десятиліття принесло СРСР економічну та політичну кризу. На початку 80-тих років, влада та народ вже відчули перші хвилі передкризового стану. Радянський Союз істотно програвав, на фоні розвитку інших держав, тому в 1985 році, було проведено перший етап «перебудови», що призвів до неминучих наслідків.

Саме в ці роки, «Крестьянка», задля інформування селян про плани та задачі уряду, починає створювати серію рубрик таких, як: «Домашня економіка», «Намічене виконаємо!», «Господарювати – економно, витратити – бережливо» та «Служба надії». Оскільки, закриття виробництв та переведення їх на самостійне фінансування спричинило масове безробіття, остання рубрика, була створена для об'яв вільних робочих місць на фермах та виробничих кооперативах.

Жіноча квестія в періодичних виданнях, досі посідала чільне місце. Остаточо, надії на жіночу емансипацію, були знищені під кінець 80-тих років. Непоінформованість в даному питанні, зумовила регрес неофемінізму в СРСР. Виходячи з цього, старий портрет радянської жінки, був повністю знищений зі сторінок журналів, що сприяло масштабному обговоренню. Розмірковуванням, над новим образом займались, не тільки партія, а й культурні діячі, що пропонували свої ідеї. Наприклад, в статті «Жіночі журнали СРСР в 1945-1991 рр. Типологія, проблематика, образна трансформація», В.В. Смеюха, наводить зразки, змальовування, науковцями, нового портрету жінки. Це були саркастичні образи, всемогутніх створінь, які щодня, могли виконувати трудові подвиги та були здатні

народжувати дітей. Виходячи з цього, періодика не могла уявити конкретне обличчя досконалої жінки.

Становище дам в державі значно погіршувалось, тому було вирішено скликати всесоюзну конференцію жінок, що призвело до ряду подальших дій. Як констатувала В.В. Смеюха: «У 1987 р. в Москві пройшла всесоюзна конференція жінок, а в 1988 р. – пленум Комітету радянських жінок, учасники якого звернулись до Ради міністрів СРСР з проханням про введення програми надання допомоги жінкам»⁴⁰. Вже в 1989 році, Верховна Рада Союзу Радянських Соціалістичних Республік, затвердила постанову, щодо поліпшення умов для жінок та її сім'ї. В результаті цього, журнал «Крестьянка» в 1989 році, створив спеціальний фонд, метою якого, слугувало поліпшення умов праці радянської селянки. Однак, до першочергових проблем, також належало і питання сім'ї. Як було зазначено вище, низький процент народжуваності, багаточисельні розлучення та повоєнна смертність призвели до несприятливої демографічної ситуації. Періодичні видання, пропонували безліч варіантів, по вирішенню даної проблеми. Одні, радили заборонити працювати жінкам та повернути їх до родини, інші, підказували створювати спеціальні організації та обговорювати всі питання на масових зборах. Проте, селянок вже не приваблювали жіночі об'єднання та колективні зібрання.

Змінити концепцію періодичних видань, що будувалась на протязі п'ятдесяти років, було складно. В кінці 80-их років, на сторінках «Крестьянки», почали друкувати статті та рубрики для всієї родини. Як визначила В.В. Смеюха: «...з'явилась рубрика «На ваше прохання» (інтерв'ю з відомими акторами, співаками, композиторами та інше)... Журнал відкрив додаток «Господиня» з рубриками «Краса і здоров'я», «Шиємо, в'яжемо, вишиваємо», «Зелений куток»,

---

⁴⁰ Смеюха В.В. Женские журналы СССР в 1945-1991 гг.: типология, проблематика, образная трансформация // Женщина в российском обществе. 2012. № 1 (62). С. 63.

«Домоведення», «Календар-місяцеслов»⁴¹. Відтепер, часопис став надійним помічником кожної домогосподарки.

Неочікувана поява, зарубіжного модного журналу, на просторах Радянського Союзу, викликала справжній бум. В 1987 році, німецький журнал «Бурда», вперше був перекладений на російську мову та повідував радянським жінкам про повсякденність німецьких господинь. Новомодний глянець, користувався приголомшливим успіхом так, як розповідав дамам про дизайнерські новації, тенденції, догляд за тілом та надавав викрійки елегантного одягу. Шалена популярність журналу, серед радянських жінок, виявила, що періодичні видання СРСР є застарілими та не можуть скласти конкуренції, зарубіжним. Надалі, вітчизняна преса намагалась наблизитись до моделі широковідомих журналів: «Бурда», «Космополітен», «Вог» та інших.

Узагальнюючи, можна сказати, що представлене десятиліття, принесло, в періодичні видання масу змін. Роки перебудови, кардинально реформували старий образ радянської жінки та знищили сподівання на повну емансипацію прекрасної половини населення. В публікаціях починають порушувати тему сімейного життя та виховання дітей.

На початку 80-х років, на палітурках журналу «Крестьянка», зазвичай, можна було побачити, саме, портрети селянок, що були наділені стереотипними образами матері або робітниці. В статті, «Образ жінки в журналах «Робітниця та «Крестьянка» в 1980-1990-ті роки» А.М. Спиричева виділяє декілька оформлень видання: образ жінки-рукодільниці, трудівниці та чергування портретів батрачок і аристократок.

З настанням перебудови, обкладинки періодичних видань, дещо змінились. Кожна фотографія була статична та постановочна. Журнал «Крестьянка», продовжує публікувати портрети селянок за роботою та в простому одязі. На

---

⁴¹ Смеюха В.В. Женские журналы СССР в 1945-1991 гг.: типология, проблематика, образная трансформация // Женщина в российском обществе. 2012. № 1 (62). С. 65.

обкладинках часописів, №10 1982р., №4,6 1984р., зображена жінка, як матір та дружина, що підтверджує руйнування старого образу радянської жінки-трудівниці.

З початком 90-тих років та розвитком ринку іноземних видань, радянська періодика, а саме, «Робітниця» і «Крестьянка», починають рівнятися на своїх конкурентів. Працьовита колгоспниця трансформується в сучасну селянку, якій підбирають образ та фарбують. Потрібно зазначити, що жінка молодшає, тепер на сторінках глянцю зустрічаються двадцятирічні, а то й менше, дівчата. («Крестьянка» №1, № 5, №8, №9, №11 1990р., №2, №7, №9, №10 1991р.) Також, змінюється і функція журналів, нині це поради по веденню домогосподарства, виховуванню дітей, рецепти, сторінки моди та інше.

На жаль, вітчизняні журнали, продовжили втрачати свою аудиторію та не змогли встояти перед легендарними західними жіночими глянцями. Періодичне видання «Крестьянка», припинило публікуватись в 2015 році, але втратило популярність значно раніше.

ВИСНОВКИ

Соціально-політичні видання, виявились ефективним засобом формування стереотипного образу жінки, який міг змінюватися з кожною державною пертурбацією. Даний портрет включав в себе безліч характеристик, починаючи з зовнішніх, закінчуючи, політично-ідеологічними. Кожна людина, а особливо жінка, намагалась, хоча б в чомусь, бути схожою на всіма любимий, представлений ідеал. Тому, користуючись даною нагодою, влада СРСР створила жіночі періодичні видання, що не тільки могли виконувати агітаційні роботи, а й формували потрібного країні громадянина. В даній роботі, було представлено еволюцію образу радянської жінки, на прикладі журналу «Крестьянка» з 1922 до 1990-х років, що був одним з найпопулярніших часописів СРСР. Аналізуючи обкладинки та наповнення журналу, можна виділити п'ять основних часових періодів, що позначились на образі трудової селянки.

20-ті роки, виявились переломним моментом не тільки для жінок, а й для всього суспільства. Наслідком Жовтневого перевороту, стала ліквідація капіталізму та перехід до соціалізму, що приніс безліч нововведень в життя людей. Одною з них, була і спроба емансипації жіночого населення. Влада намагалась «розкріпачити» жінок, але не для покращення їх життя, а для збільшення кількості праце-зобов'язаних людей, що мали відбудовувати занедбану державу. Тож, для популяризації марксистського бачення ролі жінки та різних пропагандистських робіт, був створений соціально-політичний журнал «Крестьянка». Де в 20-ті роки, головними темами видання, була реконструкція класичного побуту, просвітницькі тексти та ідеологічні лозунги. Статті розповідали селянкам, про жіночі права, політичні події, ведення господарства та про догляд за здоров'ям всіх членів родини. Особливо приділяли увагу темі вагітності. Як зазначав М.С Петров, в статті «Еволюція образу працюючої жінки в радянській журналістиці»: «Можна

припустити, що тема вагітності, отримала більш широке, ніж раніше, висвітлення в зв'язку з початком пропаганди росту народжуваності дітей – нових працюючих рук, для підняття та розвитку країни»⁴². На обкладинках журналу, можна було побачити звичайних селянок в простій одежі, що були зображені за роботою.

30-ті роки, в Радянському Союзі, запам'ятали, як роки колективізації та п'ятирічок. Задля відновлення та розвинення економіки держави, влада розпочала посилену трудову агітацію жінок та представила новий спектр професій, які раніше дами не опановували. Журнал «Крестьянка», розпочав публікувати статті про індустріалізацію та розкуркулення. Обкладинки журналів 30-тих років, значно не відрізнялись від своїх попередників. На них, зазвичай публікувались працюючі селянки в робочій одежі: юбці, блузці, фартусі та чоботях.

У 1940-х роках, журнал «Крестьянка» ряснів воєнно-політичними статтями та гаслами, закликаючи жінок на передову. В періодичному виданні, друкувались матеріали по медичній підготовці селянок. Тепер жінка поставала перед нами, як рівноправний громадянин держави, фронтовик, лікар, партизан, герой та інше. На палітурках «Крестьянки», в основному, друкувались жінки одягнені в воєнну форму, що захищали свою державу.

У післявоєнний період, потерпаючи від розрухи та несприятливої демографічної ситуації, влада була змушена використовувати жінок, суто, як трудовий ресурс. На сторінках журналу, з'явився портрет «нової радянської жінки», що в скрутні часи, сприяла та допомагала відбудувати, знищену вщент, державу. Жінки повинні були повністю опанувати чоловічі професії та виконувати трудові подвиги кожного дня, що потім, нещадно позначилось на їх здоров'ї. Не дивлячись на ситуацію в країні, «Крестьянка», також публікувала розважальні статті, вірші, літературні твори та створила сторінку моди, де публікувала останні тенденції.

---

⁴² Петров М.С. Эволюция образа работающей женщины в отечественной журналистике (по материалам журнала «Крестьянка») // Труд и социальные отношения. 2010. № 5. С. 136.

1950-70-ті роки, принесли значну свободу суспільству. В роки відлиги, жіночий образ, зазнав кардинальної трансформації. Не дивлячись на те, що образ жінки-трудівниці нікуди не зникає, селянка починає набувати жіночності. Починають з'являтися кольорові, постановочні фотографії в повний зріст. Петров М.С відмічає: «В 1975 році журнал вперше «одягається» в глянцеvu кольорову обкладинку. На ній зображуються красиві, модно одягнені, процвітаючі в усіх сферах життя, жінки, детальна розповідь про яких розміщена на сторінках журналу»⁴³. У «Крестьянці», публікують нові рубрики, по догляду за своїм здоров'ям та красою. Жінка продовжує поєднувати у собі, безліч ролей: робітниця, дружини, матері та господині.

З приходом кризи в Радянський Союз, держава в 1980-1990-тих роках, розпочинає перший етап «перебудови». Задля підйому економіки, журнал «Крестьянка», відкриває серію рубрик про догляд за будинком та господарством. Знову, чільне місце в періодичних публікаціях, посіло питання сім'ї та дітей. З приближенням 90-тих років, наповнення журналу істотно змінилось, тепер «Крестьянка», була схожа на закордонний глянець. Часопис, став більш різноманітним та публікував не тільки агітаційно-трудоу матеріали, а й розважальні статті, почали з'являтися кросворди, жіночі тести та гороскопи. Наразі, з обкладинки журналу, на нас дивилась сучасна селянка, на її обличчі можна було побачити макіяж, а волосся було зібрано в гарну зачіску. З розвалом Радянського Союзу, «Крестьянка», повністю перейшла на закордонний манер. Тепер, це був журнал, що говорив суто про відомих особистостей, відносини з чоловіком та моду.

Підсумовуючи, можна сказати, що журнал «Крестьянка», став одним з найпопулярніших соціально-політичних радянських журналів та вніс значну лепту

---

⁴³ Петров М.С. Эволюция образа работающей женщины в отечественной журналистике (по материалам журнала «Крестьянка») // Труд и социальные отношения. 2010. № 5. С. 135-137.

в формування традиційно-стереотипного жіночого образу радянської жінки, що є актуальним і на сьогоднішній день.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алферова И.В. Большеви́стская женская печать 1920-х гг. Как средство социального конструирования «новой советской женщины» // Вестник Удмуртского университета. Серия История и филология. 2011. № 3. С. 106-111.
2. Бородина А., Бородин Д. Баба или товарищ? Идеал новой советской женщины в 20-х – 30-х годах // Женские и гендерные исследования в Тверском государственном университете. –Тверь, 2000. С. 45-51.
3. Васеха М.В. Влияние женской всесоюзной и сибирской прессы 1920-х гг. на формирование новых поведенческих моделей сибирячек // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: История России. 2015. № 3. С. 60-70.
4. Гергерт М. С., Мамонтова М. А. Образ сельской женщины на страницах советской периодической печати во второй половине 1950-х – первой половине 1960-х гг // Вестник Омского университета. Серия: Исторические науки. 2014. № 1 (1). С. 43-48.
5. Гладкая К. С. Социологический анализ динамики образа женщины (на примере журнала «Крестьянка») // Взаимодействие науки и общества: проблемы и перспективы. Сборник статей по итогам Международной научно-практической конференции. 2018. С. 89-91.
6. Днепровская А.А. Образ советской труженицы в первое послевоенное десятилетие (по материалам специальных женских изданий) // Вестник Омского университета. 2011. № 1 (59). С. 91-98.
7. Дорохов.П. Новая жизнь // Крестьянка. 1923. № 4. С. 11.
8. Женщина и быт. Москва., 1926.

9. Захаров Д. В. Трансформация образа женщины в средствах массовой информации России в 70-90 гг. XX века на примерах журналов: «Работница», «Крестьянка», «Космополитен»: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата исторических наук: 07.00.02 / Рос. гос. соц. ун-т. - Москва, 2004. – 26 с.
10. Зубкова Е.Ю. Послевоенное советское общество: политика и повседневность, 1945-1953 / РАН. Ин-т рос. Истории. – М, 2000. – 230 с.
11. Коломийцева Е. Ю. Первые советские женские журналы 1920-х годов: История развития. Вестник МГУКИ. Москва, 2013. С. 199.
12. Крестьянка. 1922-1991 гг.
13. Минаева О. Д. Журнал «Крестьянка» в 1920 гг.: Приемы формирования читательской аудитории // Вестник Московского университета. Серия 10: Журналистика. 2014. № 6. С. 128-149.
14. Минаева О.Д. Реформа быта и деконструкция патриархальной семьи в 1920 гг. (по материалам журналов «Работница» и «Крестьянка») // МедиаАльманах. 2015. № 2 (67). С. 58-66.
15. Петров М.С. Эволюция образа работающей женщины в отечественной журналистике (по материалам журнала «Крестьянка») // Труд и социальные отношения. 2010. № 5. С. 135-139.
16. Савельева А. А. Социологическое осмысление истории российской женской периодической печати // Вестник Санкт-Петербургского университета. Социология. 2019. Т. 12. № 3. С. 276–287.
17. Савосткина Р. Социальная роль женщины в советском обществе в дискурсе журналов «Работница» и «Крестьянка» в середине 1920-х годов // Вестник РГГУ. Серия: Политология. История. Международные отношения. 2018. № 4 (14). С. 130-140.

18. Смеюха В.В. Женские журналы СССР в 1945-1991 гг.: типология, проблематика, образная трансформация // Женщина в российском обществе. 2012. № 1 (62). С. 55-67.
19. Смеюха В.В. Отечественные женские журналы: историко-типологический аспект: Монография. Ростов-на-Дону: Изд-во СКНЦ ВШ ЮФУ, 2011. – 188 с.
20. Спиричева А. М. Образ женщины в журналах «Работница» и «Крестьянка» в 1980-1990-е гг // Современная медиасреда: традиции, актуальные практики и тенденции. Взгляд молодых исследователей Межвузовский сборник научных работ студентов, магистрантов и аспирантов 17-ой международной конференции. 2018. С. 167-172.
21. Чирков.П.М. Решение женского вопроса в СССР 1917-1937 гг. М., 1978. - 250 с.